Pažinkime žydų istoriją ir paveldą Lietuvoje

Let's explore Jewish history and heritage in Lithuania

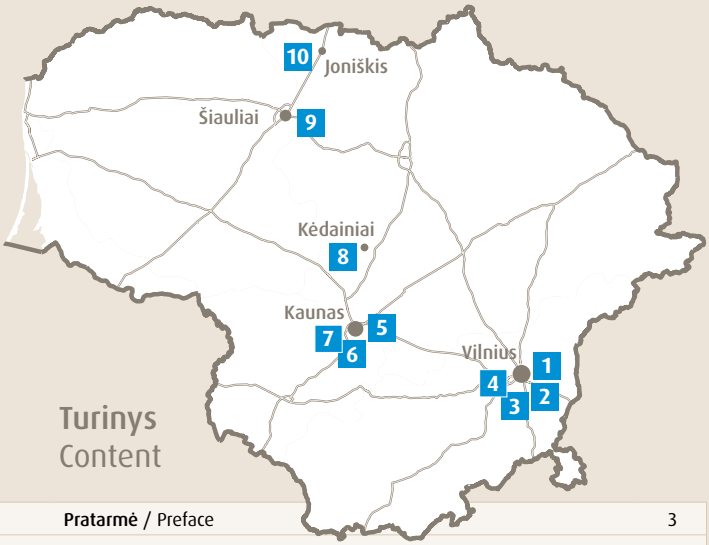

Turinys
Content

	Pratarmė / Preface	3
	VILNIUS	4
1	**Tolerancijos centras** / Tolerance Center	6
2	**Holokausto ekspozicija** / Holocaust Exhibition	7
3	**Vilniaus choralinė sinagoga** / The Choral Synagogue of Vilnius	9
4	**Panerių memorialinis muziejus** / Memorial Museum of Paneriai	10
	KAUNAS	13
5	**Sugiharos namai** / Sugihara House	15
6	**Kauno tvirtovės VII fortas** / Kaunas Fortress VII Fort	16
7	**Kauno IX forto muziejus** / Kaunas IX Fort Museum	17
	KĖDAINIAI	20
8	**Kėdainių sinagogų kompleksas** / Kėdainiai Synagogue Complex	22
	ŠIAULIAI	24
9	**Chaimo Frenkelio vila** / Chaimas Frenkelis Villa	26
	JONIŠKIS	28
10	**Joniškio sinagogų kompleksas** / Joniškis Synagogue Complex	30
	Kiti lankytini objektai Lietuvoje / Other Places of Interest in Lithuania	32

Leidinio parengimą ir leidybą finansavo Geros valios fondas. Leidinys atspindi tik autorių požiūrį. Fondas negali būti laikomas atsakingu už bet kokį leidinyje pateikiamos informacijos naudojimą.

Its preparation and publication was financed by the Good Will Foundation. The publication only reflects the authors' viewpoint. The Foundation shall not be considered liable for the use of any information provided in the publication.

Geros valios fondas
Good Will Foundation
קרן רצון טוב

Mielas keliautojau,

kviečiame Jus pakeliauti po Lietuvą ir susipažinti su daugiau kaip 500 metų Lietuvos žydų (litvakų) istorija. Taip suprasite, kokios neįtikėtinos linijos, persipynę istoriniai saitai sieja Lietuvą su pasauliu: Amerika, Izraeliu, Pietų Afrikos Respublika, Prancūzija ir Rusija, Vokietija ir Lenkija bei kitomis šalimis. Kiek daug iškilių žmonių, kiek daug sionistų kilo iš Lietuvos! Lietuvos žemė ne tik davė gausybę pasaulinio garso žydų, bet ir buvo įkvėpimo, studijų laiko, didžiojo šuolio į pasaulį tramplinu, ypač per savo ješivas, Vilnių bei nepakartojamus štetlus.

Į kelionės maršrutą Jums siūlome įtraukti 10 mūsų rekomenduojamų žydų istorijos ir kultūros paveldo objektų, pritaikytų turistams lankyti ir esančių patraukliose turizmo traukos vietovėse: Vilniuje, Kaune, Kėdainiuose, Šiauliuose ir Joniškyje. Šalia pagrindinių traukos objektų (muziejų, sinagogų ir memorialų) Jums pateikiame informaciją apie vietos žydų bendruomenes, turizmo informacijos paslaugas ir kitus lankytinus objektus.

Jei kelionę pradėsite Vilniuje ar čia apsilankysite kelionės metu, būtinai užsukite į **Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenę**. Jos misija – burti Lietuvoje ir po visą pasaulį pasklidusią Lietuvos žydų bendruomenę, puoselėti žydiškumą, saugoti tikrąsias litvakų kultūros tradicijas, vienyti visų amžiaus grupių žydus, kad čia skambėtų jidiš kalba, būtų švenčiamos žydiškos šventės, puoselėjamas tautos identitetas, visada būtų gyva istorinė Holokausto atmintis.

Šiuo leidiniu siekiama prisidėti prie unikalaus litvakų kultūrinio ir istorinio palikimo sklaidos, visuomenės pagarbos tautinių mažumų kultūroms, ugdymo ir tolerancijos idėjų skleidimo.

Dear Traveller,

we invite you to travel around Lithuania and explore the 500-year-long history of the Lithuanian Jews (Litvaks). Thus you will understand the incredible intertwined historical relations connecting Lithuania and the world: America, Israel, the Republic of South Africa, France, Russia, Germany, Poland and other countries. The country of Lithuania has given us so many outstanding Jewish leaders! Lithuania is not only renowned for many world-famous Jews, it has also been a source of inspiration, especially through its yeshivas, the city of Vilnius and its unique shtetls.

We'd like to recommend that you add 10 sites to your itinerary that illustrate Jewish history and cultural heritage. They have been specially adapted for visiting tourists and are located in fascinating places in Vilnius, Kaunas, Kėdainiai, Šiauliai and Joniškis. At these main sites, (museums, synagogues and memorials), you'll find more information about local Jewish communities, tourist information services and other interesting places to visit.

If your itinerary starts in Vilnius or Vilnius is included in it, you should take time to visit the **Lithuanian Jewish (Litvaks) Community**. Its mission is to unite the Lithuanian Jewish community throughout Lithuania and the entire world, to cherish Jewish culture, and to protect the true traditions of the Lithuanian Jews. It encourages Jews of all ages to speak Yiddish, celebrate Jewish celebrations, to foster the nation's identity, and to keep the historical memory of the Holocaust alive.

One goal of this publication is to contribute to the spread of the unique cultural and historical heritage of Lithuanian Jews, along with the cultivation of mutual respect for the cultures of national minorities, and the spread of ideas related to tolerance.

LIETUVOS ŽYDŲ (LITVAKŲ) BENDRUOMENĖ
LITHUANIAN JEWISH (LITVAKS) COMMUNITY
Pylimo g. 4, Vilnius

GPS 54.683893, 25.277299
Tel. +370 5 261 3003
info@lzb.lt; www.lzb.lt

VILNIUS (Vilne)

Vilnius vadinamas Lietuvos Jeruzale, rečiau – Šiaurės Jeruzale. Pasak legendos, pirmasis miestą taip pavadinęs Napoleonas Bonapartas (1769–1821). Būtent jo įspūdžių paveikta Europa atrado mažiausiai asimiliuotus Lenkijos ir Lietuvos žydus. Tai judaizmo, knygų leidybos ir žydiškosios periodikos, žydų menininkų, revoliucionierių, bundininkų ir sionistų miestas, vienas didžiausių žydų religinių, kultūrinių ir politinio gyvenimo centrų Europoje. Visais laikais pasaulio žydų rašytojai bei menininkai jautė būtinybę pabūti Vilniuje, pajusti jo dvasią ir pasisemti įkvėpimo savo kūrybai.

1633 metais pradėta statyti Vilniaus sinagoga (vėliau pavadinta Didžiąja), o miesto centre buvo formuojamas iki šiol istorinis žydų kvartalas – pagrindinė religinio gyvenimo erdvė mieste. Ilgainiui žydų skaičius mieste augo, klestėjo žydų amatininkai, prekeiviai, inteligentai. 1897 metais Vilniuje gyveno 154 532 gyventojai, iš kurių 61 847 buvo žydai (40 %).

Žydų pasaulyje Vilnius garsėjo tuo, kad čia veikė vienintelis Žydų mokslinis institutas (JIVO), kaip ir Jeruzalės universitetas, įsteigtas 1925 metais. JIVO Vilniuje sukaupė didžiausią pasaulyje biblioteką ir archyvą Rytų Europos žydų gyvenimo tematika. XX a. ketvirtajame dešimtmetyje Vilniuje buvo atidaryta pirmoji pasaulyje žydų gimnazija.

Aktyvų ir visapusį Lietuvos Jeruzalės gyvenimą brutaliai užbaigė Holokaustas: 1941 m. rugsėjo 6 d. buvo įkurtas Vilniaus getas, o 1943 m. rugsėjo 23 d. uždarytas. Gete siekdami dvasinio pasipriešinimo kaliniai įkūrė Geto teatrą. Didžioji dalis Vilniaus žydų nužudyti Paneriuose, kur šiuo metu įrengtas memorialas.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę pradėta įamžinti kultūrinį žydų palikimą, atidarytas Vilniaus Gaono žydų muziejus, pradėti statyti paminklai ir paminklinės lentos žymiems žydams atminti. Iš prieš Holokaustą buvusios gausios bendruomenės 2011 metais Vilniuje tegyveno 2 012 žydų.

Vilniaus Gaonas (1720–1797) laikomas vienu žymiausių visų laikų talmudistų. Jo kapas laikomas šventa vieta. Dievobaimingi žydai palieka ant jo raštelių su įvairiais prašymais, panašiai kaip prie Raudų sienos Jeruzalėje. Vilniuje gimė tokie žymūs žydai kaip pasaulinio garso smuikininkas, virtuozas Jascha Heifetzas (1901–1987), vienas iš JIVO įkūrėjų, gydytojas, aktyvus Vilniaus žydų bendruomenės veikėjas Cemachas Šabadas (1864–1935), vienas žymiausių XX a. Brazilijos menininkų Lasaras Segallas (1891–1957), vienas žymiausių XX a. jidiš kalba rašiusių rašytojų Chaimas Grade (1910–1982), žymus Prancūzijos rašytojas, diplomatas Romainas Gary (1914–1980), pirmasis grožinės literatūros jidiš kalba rašytojas Aizikas Mejeris Dikas (1814–1893).

Vilnius is called Lithuanian Jerusalem, or more rarely, North Jerusalem. According to a legend, the first person who referred to the town this way was Napoleon Bonaparte (1769–1821). Affected by his impressions, Europe found the least assimilated Polish and Lithuanian Jews. It was a town of Judaism, book publishing and Jewish periodicals, Jewish artists, revolutionists, members of the Bund and Zionists; it was one of the largest Jewish centres of religious, cultural and political life in Europe. The world's Jewish writers and artists felt it necessary to stay in Vilnius at all times, in order to feel its spirit and draw inspiration for their creative work.

In 1633, the construction of the Vilnius synagogue (later called the Great) was started and in the middle of the town, the now historic Jewish block was formed, which was the main space for religious life in the town. After some time, the number of Jews in the town increased and Jewish craftsmen, tradesmen and intellectuals prospered there. In 1897, there were 154,532 residents in Vilnius and 61,847 of them were Jews (40%).

In the world of Jews, Vilnius was famous because it had the only Jewish Scientific Institute (YIVO), which was founded in 1925, the same year as the University of Jerusalem. The YIVO accumulated the largest library and archive in the world about the life of Jews in Eastern Europe. In the fourth decade of the twentieth century, the first Jewish gymnasium in the world was opened in Vilnius.

The active and comprehensive life of Lithuanian Jerusalem was brutally ended by the Holocaust: on 6 September 1941, the Vilnius Ghetto was established, and was closed on 23 September 1943. Aiming for spiritual resistance, the prisoners established the Ghetto Theatre. The majority of the Vilnius Jews were killed in Paneriai, where a memorial currently stands.

When Lithuania regained Independence, the process of the commemoration of Jewish cultural heritage was started, the Vilna Gaon Jewish State Museum was opened, and monuments and memorial plaques were built for famous Jews. Before the Holocaust the community was large, but in 2011, there were only 2,012 Jews living in Vilnius.

Vilna Gaon (1720–1797) was the most famous Jew in Vilnius, and is considered to be one of the most famous Talmudists of all times. His grave is considered a holy place. Devout Jews leave notes with various wishes on his grave, as similarly done at the Wailing Wall of Jerusalem. Such famous Jews as the world famous violinist, virtuoso Jascha Heifetz (1901–1987), one of the founders of YIVO, a doctor and an active character in the Vilnius Jewish community, Zemach Shabad (1864–1935), one of the most famous Brazilian artists of the twentieth century, Lasar Segall (1891–1957), one of the most famous writers of the twentieth century, Chaim Grade (1910–1982), who wrote in Yiddish, a famous French writer and diplomat, Romain Gary (1914–1980), the first fiction writer in Yiddish, Aizik Meyer Dik (1814–1893).

Turizmo informacija ir gidų paslaugos / Tourism information and guides

LIETUVOS ŽYDŲ (LITVAKŲ) BENDRUOMENĖ
LITHUANIAN JEWISH (LITVAKS) COMMUNITY
Pylimo g. 4, Vilnius
Tel. +370 5 261 3003
info@lzb.lt
www.lzb.lt
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš
Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

ŽYDŲ KULTŪROS IR INFORMACIJOS CENTRAS
JEWISH CULTURAL AND INFORMATION CENTRE
Mėsinių g. 3A/5, Vilnius
Tel. +370 5 261 6422
info@jewishcenter.lt
www.jewishcenter.lt
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš
Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

JERULITA
Laisves 71B, Vilnius
Tel.: +370 5 233 3716; +370 655 17 491
travel@jerulita.lt; info@jerulita.lt
www.jerulita.lt
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš
Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

REGINA KOPILEVIČ
Tel. +370 699 05 456
regina.kopilevich@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew

CHAIM BARGMAN
Tel.: +370 37 77 99 48; +370 681 77 166
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš
Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

1 TOLERANCIJOS CENTRAS

Tolerance Center

Tolerancijos centras – didžiausias Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus padalinys, įsikūręs buvusiame žydų teatre. Centre ne tik eksponuojamos nuolatinės ir laikinos su litvakų istorija bei kultūra susijusios parodos, rengiamos konferencijos, paskaitos, filmų peržiūros, koncertai, edukacinės programos.

Nuolatinė ekspozicija iš muziejaus fondų „Dingęs pasaulis“ pasakoja apie Lietuvos žydų kultūrą ir meną. Ekspozicija „Išsigelbėjęs Lietuvos žydų vaikas pasakoja apie Šoa“ – tai 48 Holokaustą išgyvenusių ir išgelbėtų žydų vaikų istorijos, gausiai iliustruotos fotografijomis iš asmeninių archyvų, vaizdo interviu.

Tolerancijos centro misija – prisidėti prie unikalaus litvakų kultūrinio, meninio ir istorinio palikimo sklaidos, visuomenės pagarbos tautinių mažumų kultūroms ugdymo, šitaip skleidžiant tolerancijos idėjas.

The Tolerance Center is the largest division of the Vilna Gaon Jewish State Museum. Located in the former Jewish Theater. The center displays permanent and temporary exhibitions related to Litvak history and culture, and also holds conferences, lectures, film screenings, concerts and educational programs.

The permanent “Lost World” exhibition tells about the culture and art of the Lithuanian Jews. Another exhibition entitled “A Rescued Lithuanian Jewish Child Tells about the Shoah” relates the stories of 48 Jewish children who survived the Holocaust; the stories are richly illustrated with photographs from personal archives and video interviews.

The mission of the Tolerance Center is to contribute to the dissemination of the Litvaks’ unique cultural, artistic and historical heritage and the cultivation of public respect for the cultures of ethnic minorities, thus propagating the ideas of tolerance.

Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus
Tolerancijos centras / The Vilna Gaon Jewish State Museum Tolerance Center
Naugarduko g. 10, Vilnius
GPS 54.677278, 25.277097
Tel. +370 5 212 0112
tolerancijos.centras@gmail.com; www.jmuseum.lt

I–IV 10.00–18.00, V, VII 10.00–16.00

Suaugusiems / Adults – **2 €**
Moksleiviams, studentams, senjorams School children, students, pensioners – **1,10 €**

HOLOKAUSTO EKSPOZICIJA 2

Holocaust Exhibition

Holokausto ekspozicija apžvelgia žydų istoriją ir kultūrą nuo jų atvykimo į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę ir detaliai vaizduoja jų sunaikinimą XX a. viduryje. Ekspozicija užima septynis kambarius, o didžiausia jos dalis yra skirta nacių okupacijos laikotarpio įvykiams apžvelgti.

Archyviniai dokumentai ir autentiškos nuotraukos supažindins su kasdieniu žydų gyvenimu gete, padės geriau suvokti, ką reiškė būti žydu Antrojo pasaulinio karo metais. Išsamūs priverstinio darbo ir nacių koncentracijos stovyklų stendai leis suprasti, kad beteisiškumas, nužmoginimas, prievarta, vergiškas darbas buvo viena iš sudedamųjų Holokausto dalių.

Bene daugiausia lankytojų susidomėjimo sulaukia eksponatai iš muziejaus fondų. Tai unikalūs, visa matę ir karo

The Holocaust exhibit provides an overview of the history and culture of Lithuanian Jews, beginning with their arrival in the Grand Duchy of Lithuania, and ending with a detailed depiction of their annihilation in the mid-20th century. The exhibition occupies seven rooms, the bulk of which are devoted to the events which took place during the Nazi occupation.

Archival documents and authentic photographs acquaint guests with the everyday life of the Jews in the ghetto, and help to better understand what it meant to be a Jew during World War II. Stands with detailed information on forced labor and concentration camps reveal that deprivation of rights, dehumanization, coercion and slave labor were an intrinsic part of the Holocaust.

baisumus atlaikę daiktai, tik per stebuklą pasiekę šiandieną ir toliau nešantys žinią apie Holokausto mastą.

Holokausto ekspozicijos palėpėje įrengta geto slėptuvė „malina“, kurioje lankytojai girdi fragmentus iš paauglio Ichoko Rudaševskio dienoraščio apie tai, ką jam teko patirti slepiantis panašioje slėptuvėje.

1992 metais muziejaus kieme buvo atidengtas paminklas Japonijos konsului, kuris išgelbėjo tūkstančius žydų, Ch. Sugiharai atminti, 1999-aisiais – paminklas Olandijos pasiuntiniui Lietuvoje J. Zwartendijkui, kuris prisidėjo prie žydų gelbėjimo, pagerbti.

The exhibits from the museums funds are perhaps of the most interest to visitors. These are unique articles that have seen everything and withstood the horrors of war; items that have miraculously made it to this day and continue to remind us of the scale of the Holocaust.

A “malina” – or ghetto hideout – has been reconstructed in the attic of the Holocaust exposition, where visitors can listen to fragments from Ichok Rudaševskis’ diary about what the teenager went through in a similar hiding place.

In 1992, a monument in memory of Chiune Sugihara – the Japanese diplomat who saved thousands of Jews – was unveiled in the museum yard. Another monument was built in 1999 in honor of the Dutch envoy Jan Zwartendijk, who also contributed to the rescue of Jews.

Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus
Holokausto ekspozicija / The Vilna Gaon Jewish State Museum Holocaust Exhibition
Pamėnkalnio g. 12, Vilnius
GPS 54.685004, 25.274545
Tel. +370 5 262 0730
jewishmuseum@museum.lt; www.jmuseum.lt

I–IV 9.00–17.00, V 9.00–16.00, VII 10.00–16.00

Suaugusiems / Adults – **2 €**
Moksleiviams, studentams, senjorams
School children, students, pensioners – **1,10 €**

VILNIAUS CHORALINĖ SINAGOGA 3

The Choral Synagogue of Vilnius

Choralinė sinagoga – vienintelė sakralinę paskirtį išlaikiusi sinagoga, likusi iš daugiau nei šimto prieš Holokaustą Vilniuje buvusių sinagogų ir judėjų maldos namų.

Naujoji sinagoga skiriasi nuo įprastų, gyvenamą namą primenančių žydų maldos namų – mokyklų. Ji yra kvadrato plano, kompaktiškesnė, su vienu dideliu kupolu. Pirmajame aukšte yra vyrų skyrius, antrajame – moterų skyrius ir patalpa chorui. Fasade yra įrašas hebrajų kalba: „Maldos namai – šventenybė visoms tautoms.“ Virš sinagogos frontono yra atvaizduotos lentelės su dešimt Dievo įsakymų.

Prieš karą sinagogą buvo pamėgusi inteligentija. Joje daugiau kaip 20 metų giedojo garsus kantorius, kompozitorius Abraomas Mozė Bernšteinas (1865–1932). Sinagogoje ne kartą giedojo kantorius Josifas Melovanis (gim. 1941) (Joseph Malovany).

The choral synagogue is the only synagogue of its type that has retained its sacral purpose and still remains from more than a hundred synagogues and Jewish prayer houses that were present in Vilnius before the Holocaust.

The new synagogue was different from the usual Jewish houses of prayer-schools because it was reminded of a dwelling-house. It was square, more compact and had one big cupola. There were two floors in the synagogue: there was a men’s section in the first one, and a women’s section and a room for a chorus in the second. Also, there was an inscription in Hebrew in the facade: “The house of prayer is sanctity for all nations”. Above the gable of the synagogue, the ten tables were pictured.

Before the war, intellectuals had a liking for the synagogue. A famous cantor and composer, Abraham Mozes Bernstein (1865–1932) had been singing there for more than 20 years. In later years, Joseph Malovany (a cantor born in 1941), sang in the synagogue a few times.

Pylimo g. 39, Vilnius
GPS 54.676139, 25.281414
Tel. +370 5 212 1655
simasl@sc.lzb.lt

Įėjimas nemokamas / Free entrance

Gegužė–rugsėjis / May–September
8.30–10.00 maldos laikas / prayer time
10.00–16.00 atvirų durų laikas / open doors time

Spalis–balandis / October–April
8.30–10.00 maldos laikas / prayer time
10.00–15.00 atvirų durų laikas / open doors time

4 PANERIŲ MEMORIALINIS MUZIEJUS

Memorial Museum of Paneriai

Aukštieji Paneriai prie Vilniaus – didžiausia Holokausto vieta Lietuvoje ir viena didžiausių Rytų Europoje, kurioje buvo vykdomas vadinamasis „Holokaustas kulkomis“. Per trejus metus, nuo 1941 m. liepos mėn. iki 1944 m. liepos mėn., netoli Panerių geležinkelio stoties esančiame miške nacistinės Vokietijos saugumo policija ir Saugumo tarnyba nužudė apie 100 tūkst. žmonių, apie 70 tūkst. iš jų žydų tautybės. Paneriuose buvo brutaliai nutrauktas daugiau kaip penkis šimtus metų egzistavusios Vilniaus žydų bendruomenės – „Lietuvos Jeruzalės“ – istorijos kelias. Paneriuose taip pat žudyti sovietų karo belaisviai, komunistai, Lenkijos antinacistinio pogrindžio nariai ir šviesuomenė, lietuviai, romai.

Situated near Vilnius, Paneriai (Ponery) was where the “Holocaust by bullets” was carried out, making it the largest murder site in Lithuania and one of the largest in Eastern Europe. Over a period of three years, from July 1941 to July 1944, members of the Nazi Security Police (SiPo) and Security Service killed approximately 100,000 people – including some 70,000 Jews – in the forest located near the Paneriai train station. The history of the “Jerusalem of Lithuania” – the Jewish community of Vilnius which had thrived for more than 500 years – was brutally terminated in Paneriai. Other victims of the Paneriai Massacre included Soviet prisoners of war, communists, members of the Polish anti-Nazi underground, Polish intellectuals, Lithuanians, and Romani.

Iki Antrojo pasaulinio karo Paneriai buvo jaukus ir ramus Vilniaus priemiestis, kuriame mėgdavo vasaroti vilniečiai. 1941 m. pradžioje sovietai netoli gyvenvietės pradėjo įrenginėti karo reikmėms skirtas degalų saugyklas. Buvo iškastos 5–7 didelės ir gilios duobės, kurias jungė grioviai, skirti vamzdžiams nutiesti į statomus rezervuarus. Naciams okupavus Vilnių, dėl patogios strateginės padėties ir vietos infrastruktūros vadinamoji „bazė“ pasirinkta masinėms žudynėms.

1944 m. vasarą išlikusių gyvų Vilniaus žydų iniciatyva prasidėjo Holokausto Paneriuose įamžinimas. Žudynių vietoje pradėti rengti pirmieji atminimo renginiai, iš bendruomenės surinktų lėšų. 1945 metais pastatytas paminklas „Paneriuose nužudytiems žydams“. Sovietų valdžia šį paminklą 1952-aisiais nugriovė, vietoj jo pastatė obeliską su penkiakampe žvaigžde, skirtą „Fašistinio teroro aukoms“. 1960 metais Paneriuose įkurtas nedidelis muziejus. 1985 metais memorialas buvo rekonstruotas (aut. architektas J. Makariūnas). Memorialas apima sušaudymo duobes, aukų laikymo kanalus bei atminimo paminklus.

Nedideliame muziejuje eksponuojamos su Panerių istorija susijusių nuotraukų ir dokumentų faksimilės.

Before World War II, Paneriai was a cozy, quiet suburb of Vilnius where locals liked to spend their summers. In early 1941, the Soviets began to install a fuel storage facility for military use not far from the settlement. Approximately 5-7 large, deep pits were dug out for the fuel reservoirs; trenches were dug between the pits for pipes that were supposed to connect the reservoirs. When Vilnius was occupied by the Nazis, this so-called “base” was selected for mass murders because of its strategic position and infrastructure.

In 1944, the Vilnius Jews who survived made efforts to preserve the memory of the Holocaust victims in Paneriai. The first commemorative events began to be held at the murder site, and a monument to the Jews murdered in Paneriai was erected in 1945 with funds collected by the community. The Soviets tore this monument down in 1952 and replaced it with a five-pointed star obelisk dedicated to “the victims of fascist terror”. A small museum was opened in Paneriai in 1960. The memorial site was reconstructed in 1985 (by architect J. Makariūnas). The site includes the death pits, the trenches used to store victims, and several memorial monuments.

Copies of documents and photographs related to the history of Paneriai are on display in the small museum.

Valstybinis Vilniaus Gaono žydų muziejus
Panerių memorialinis muziejus / The Vilna Gaon Jewish State Museum Memorial Museum of Paneriai
Agrastų g. 15, Vilnius
GPS 54.626356, 25.161008
Tel.: +370 680 81 278, +370 662 89575
zigmas.knope@gmail.com; www.jmuseum.lt

Gegužė–rugsėjis / May–September
II–VII 9.00–17.00
Spalis–balandis / October-April
Atidaromas pagal pageidavimą / Museum is opened by appointment

Įėjimas nemokamas / Free entrance

Kiti lankytini objektai / Other Places of Interest

Buv. Rabinų Tarybos namai The Former House of the Board of Rabbis	Šv. Ignoto g. / Benediktinių g. GPS 54.682822, 25.281023
Buv. Didžiosios sinagogos vieta The Former place of the Great Synagogue	Žydų g. 5 GPS 54.680046, 25.284739
Paminklas buvusių Šnipiškių žydų kapinių vietoje Monument in place of the former Shnipishok Jewish cemetery place	Olimpiečių g. GPS 54.690403, 25.292926
Paminklas gydytojui Cemachui Šabadui Monument to the doctor Tsemakh Shabad	Mėsinių g. GPS 54.677312, 25.284285
Paminklas masinių žydų žudynių aukoms Monument to the Jewish victims of mass murder	Subačiaus g. 47 GPS 54.675668; 25.304867
Paminklas pasaulio tautų teisuoliui Chiune Sugiharai Monument to the Righteous Among the Nations Chiune Sugihara	Upės g. GPS 54.695062, 25.273233
Paminklas rašytojui Romain Gary Monument to writer Romain Gary	J. Basanavičiaus g. / Mindaugo g. GPS 54.680694, 25.272878
Paminklas Vilniaus Gaonui Monument the Vilna Gaon	Žydų g. GPS 54.680135, 25.285075
Paminklinė lenta didžiajam getui Memorial plaque to the Large Ghetto	Rūdninkų g. 18 GPS 54.676178, 25.284289
Paminklinė lenta mažajam getui Memorial plaque to the Little Ghetto	Stiklių g. 3 GPS 54.679433, 25.287182
Paminklinė lenta pasaulio tautų teisuoliams Memorial plaque to the Righteous Among the Nations	Šv. Ignoto g. 5 GPS 54.682626, 25.281331
Paminklinė lenta poetui Abraomui Suckeveriui Memorial plaque to poet Abraham Sutzkever	J. Basanavičiaus g. 22 GPS 54.681498, 25.270211
Paminklinė lenta politikui Menachemui Beginui Memorial plaque to politican Menachem Begin	Lukiškių skg. 6 GPS 54.692276, 25.266525
Paminklinė lenta rašytojui Mošei Kulbokui Memorial plaque to writer Moyshe Kulbak	Karmelitų g. 5 GPS 54.676217, 25.285394
Paminklinė lenta smuikininkui Jaša Heifecui Memorial plaque to violinist Jascha Heifetz	Vilniaus g. 25 GPS 54.685339, 25.279269
Paminklinė lenta tapytojui Rafaeliui Chvolesui Memorial plaque to painter Rafael Chvoles	Tilto g. 13 GPS 54.687607, 25.284188
Paminklinė lenta Vilniaus geto teatrui Memorial plaque to the Vilna Ghetto theatre	Arklių g. 5 GPS 54.676822, 25.286521
Paminklinė lenta žydų liaudies teatrui Memorial plaque to the Jewish theatre	Liejyklos g. 2 GPS 54.683314, 25.280556
Pirmoji JIVO būstinė First Seat of the YIVO	J. Basanavičiaus g. 16 GPS 54.680987, 25.271951
Senosios žydų kapinės The old Jewish cemetery	Kirkuto al. GPS 54.688299, 25.308007
Slėptuvė „Malina“ Hiding place "Malina"	Mėsinių g. 3A/5 GPS 54.677698, 25.284376
Vilniaus Gaono kapas Grave of the Vilna Gaon	Sudervės kel. GPS 54.711891, 25.235025

KAUNAS (Kovne)

Palyginti su kitais Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (ypač rytinių žemių) miestais, Kaune žydai dėl draudimo apsigyventi pradėjo kurtis vėlai. Žydų Kaune ėmė gausėti XVII a. pabaigoje. Dabartinio Kauno teritorijoje esanti ankstyviausia žydų tankiai gyvenama zona buvo Vilijampolė. Nuo 1858 metų žydams buvo leista gyventi visame mieste. Tuo metu pradėtos statyti sinagogos ir kiti visuomeniniai bendruomenės objektai. 1882 metais Kauno Vilijampolės priemiestyje įkurta Slabados ješiva „Kneset-Israel“, vėliau pelniusi pasaulinę šlovę. Joje dėstė Musar sąjūdžio vadas Izraelis Lipkinas Salanteris (1810–1883), Icchakas Elchanonas Spektorius (1817–1896). Po karo perkelta į Bnei Braką ir Hebroną. 1897 metais Kaune gyveno 70 920 gyventojų, iš kurių 25 052 buvo žydai (35,32 %).

1941 metais Kauną okupavus naciams, žydams buvo liepta per mėnesį (nuo liepos 15 d. iki rugpjūčio 15 d.) persikelti į getą Vilijampolėje. Vienu metu gete daugiausia gyveno apie 30 000 žmonių. Dauguma buvo sušaudyti IX forte, deportuoti į koncentracijos stovyklas. Kauno geto istorija baigėsi 1944 metų liepą – liko vien griuvėsiai, nes pasitraukdami naciai sprogdino ir degino namus.

2011 metais Kaune gyveno 299 žydai. Mieste veikia sinagoga, kelios kapinės ir nemažai įvairioms žydų organizacijoms priklausiusių pastatų.

Vienas žymiausių Kauno žydų – vienas iš reliatyvumo teorijos pradininkų, Alberto Einšteino matematikos mokytojas Hermanas Minkovskis (1864–1909). Kaune gimė vienas žymiausių XX a. Lie-

In comparison to other towns of the Grand Duchy of Lithuania (especially in its eastern territory), Jews settled in Kaunas quite late, because of the prohibition on their residence there. The number of Jews in Kaunas only started to increase at the end of the seventeenth century. Vilijampolė was an area densely populated by Jews, which is now within the current territory of Kaunas. Starting in 1858, Jews were allowed to live throughout the entire town; then the construction of synagogues and other community social structures began. In 1882, a yeshiva of the Slabod Kneset Izrael was established on the outskirts of Kaunas' Vilijampolė, which later earned world-wide fame. Yisroel Salanter (1810–1883), a leader of the Musar movement, and Isaac Elhanan Spector (1817–1896) gave lectures there. After the war, it was transferred to Bnei Brak and Hebron. In 1897, there were 70,920 residents in Kaunas, and 25,052 of them were Jews (35.32 %).

In 1941, after the occupation of Kaunas by Nazis, Jews were ordered to move to a ghetto in Vilijampolė within a month (from 15 July to 15 August). Once there was a maximum of 30,000 people living in the ghetto. The majority of them were shot in the Ninth Fort or deported to concentration camps. The history of the Kaunas ghetto ended in July 1944. There were only a few remains left because the Nazi burned and exploded houses when they left.

In 2011, there were 299 Jews in Kaunas. There is a synagogue, a few cemeteries and quite many buildings that have belonged to various Jewish organisations.

One of the most famous Jews of Kaunas is Hermann Minkowski (1864–1909), one of the authors of the theory of relativity and a mathematics teacher who taught Albert Eistein. Also, one of the most famous Lithuanian Jewish painters of the twentieth century, sculptor Arbit Blatas (1908–1999), one of the most famous Israeli painters-modernists of

tuvos žydų tapytojų, skulptorius Arbitas Blatas (1908–1999), vienas žymiausių XX a. Izraelio dailininkų modernistų Yehezkelis Streichmanas (1906–1993) ir XX a. Prancūzijos etikos filosofų Emanuelis Levinas (1906–1995), viena žymiausių XX a. Italijos skulptorių moterų Antonietta Raphaël (1895–1975), garsiausia pasaulyje moteris anarchistė, radikali feministė Ema Goldman (1869–1940), grožinės literatūros pradininkas hebrajų kalba rašytojas Abraomas Mapu (1808–1867), buvęs Izraelio gynybos ir užsienio reikalų ministras Moshe Arens (gim. 1925), JAV generolas majoras Sidney Shachnow (gim. 1934), Izraelio istorikas Dovas Levinas (1925–2001), JAV dailininkas Benas Shahnas (1898–1969), iškili Izraelio poetė, vertėja Lėja Goldberg (1911–1970), garsus Kauno žydų religinis autoritetas rabinas Icchakas Elchanonas Spektorius (1817–1896), ORT įkūrėjas Leonas Bramsonas (1869–1941).

the twentieth century, Yehezkel Streichman (1906–1993), one of the most famous French ethical philosophers of the twentieth century, Emmanuel Levinas (1906–1995), one of the most famous female Italian sculptors of the twentieth century, Antonietta Raphaël (1895–1975), the most famous female anarchist in the world, radical feminist Ema Goldman (1869–1940), a pioneer of Hebrew fiction, writer Abraham Mapu (1808–1867), a former Minister of Defence and Foreign Affairs of Israel, Moshe Arens (born in 1925), Major General of the USA, Sidney Shachnow (born in 1934), Israeli historian Dov Levin (1925–2001), a US painter, Ben Shahn (1898–1969), an outstanding Israeli poet and translator, Leah Goldberg (1911–1970), and a famous religious authority of Kaunas Jews, Rabbi Isaac Elhanan Spector (1817–1896) were born in Kaunas. Moreover, the founding father of ORT, Leon Bramson (1869–1941), was born in Kaunas.

Turizmo informacija ir gidų paslaugos / Tourism information and guides

KAUNO ŽYDŲ BENDRUOMENĖ
THE JEWISH COMMUNITY OF KAUNAS
Vytauto pr. 50, Kaunas
Tel.: +370 652 19 204; +370 686 92 180
zakas@enss.lt; ieva0102@yahoo.com

KAUNO CHASIDŲ SINAGOGOS RELIGINĖ BENDRUOMENĖ / KAUNAS HASIDIC SYNAGOGUE RELIGIOUS COMMUNITY
Kuršių g. 38-5, Kaunas
Tel. +370 600 69 892
issreib@gmail.com

KAUNO KRAŠTO JUDĖJŲ RELIGINĖ BENDRUOMENĖ / JEWISH RELIGIOUS COMMUNITY OF KAUNAS REGION
Gedimino g. 26 B, Kaunas
Tel.: +370 652 19 204; +370 686 92 180
zakas@enss.lt; ieva0102@yahoo.com

KAUNO RELIGINĖ ŽYDŲ BENDRUOMENĖ
KAUNAS JEWISH RELIGIOUS COMMUNITY
E. Ožeškienės g. 13, Kaunas
Tel. +370 614 03 100
gabai@kaunasjews.lt
www.kaunasjews.lt

JERULITA
Tel.: +370 5 233 3716; +370 655 17 491
travel@jerulita.lt; info@jerulita.lt
www.jerulita.lt
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

REGINA KOPILEVIČ
Tel. +370 699 05 456
regina.kopilevich@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew

CHAIM BARGMAN
Tel.: +370 37 77 99 48; +370 681 77 166
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

LORETA POŽERSKYTĖ
Tel. +370 687 52 062
lorabozi@yahoo.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, lenkų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Polish

SIMONAS DOVIDAVIČIUS
Tel.: +370 698 02 184; +370 37 33 28 81
simonasd@takas.lt
www.sugiharahouse.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian

RAMŪNAS JANULAITIS
Tel.: +370 615 21 073; +370 37 33 28 81
ramunas56@yahoo.com
www.sugiharahouse.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian

ASIA GUTERMANAITĖ
Tel.: +370 696 11 009; +370 377 29 807
asia.guter@zebra.lt
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Yiddish

SUGIHAROS NAMAI 5
Sugihara House

Muziejus įkurtas pastate, kuriame prieš Antrąjį pasaulinį karą rezidavo Japonijos konsulato (1939–1940) vicekonsulas Chiune (Sempo) Sugihara (1901–1986). 1940 m. liepos–rugpjūčio mėn. diplomatas žydų tautybės žmonėms, daugiausia pabėgėliams iš Lenkijos, išdavė tranzitines Japonijos vizas, kurios nuo žūties Holokauste išgelbėjo beveik 6 000 nekaltų žmonių gyvybių. Prie namo kadaise buvusius vartelius daugelis žydų vadino „Vilties vartais“. 1984 metais Yadas Vashemas suteikė Ch. Sugiharai Pasaulio Tautų Teisuolio titulą.

Muziejaus ekspoziciją sudaro Sugiharos šeimos kambarys, kuriame pateikiama informacija apie Ch. Sugiharos gyvenimą, ir darbo kambarys su kai kuriais išlikusiais autentiškais diplomato daiktais. Išsigelbėtųjų kambaryje pateikiama informacija apie išgelbėtų žmonių likimus.

The museum was established in the building where Chiune (Sempo) Sugihara (1901–1986), the Vice-Consul of the Japanese Consulate (1939–1940), resided before World War II. During July–August 1940, the diplomat issued Japanese transit visas to Jews, mostly the refugees from Poland. The visas saved the lives of almost 6,000 innocent people from the Holocaust. Many Jews used to call the gates that once were next to the house "The Gates of Hope". In 1984, the title of The Righteous among the Nations was given to Sugihara by Yad Vashem.

The museum's exposition consists of Sugihara's family room, where information about his life is provided, and his workroom with a few authentic belongings of the diplomat. Information about the fates of the rescued people is provided in the room of the rescued.

Vaižganto g. 30, Kaunas
GPS 54.892675, 23.933034
Tel.: +370 698 02 184; +370 373 32 881
sugiharahouse@yahoo.com
www.sugiharahouse.com

Gegužė–spalis / May–October
I–V 10.00–17.00, VI–VII 11.00–16.00

Lapkritis–balandis / November–April
I–V 11.00–15.00, VI, VII tik pagal išankstinį susitarimą / only to prior agreement

Suaugusiems / Adults – **3 €**
Moksleiviams, studentams / School children, students – **1,5 €**

6 KAUNO TVIRTOVĖS VII FORTAS

Kaunas Fortress VII Fort

Kauno tvirtovės VII fortas buvo pastatytas 1883–1889 metais. Antrojo pasaulinio karo metu forte buvo įkurta koncentracijos stovykla. Nuo stovyklos įsteigimo (1941 m. birželio 30 d.) iki uždarymo (1941 m. rugpjūčio 10 d.) forto teritorijoje buvo nužudyta nuo 3 000 iki 5 000 žmonių, didžioji jų dalis buvo žydų tautybės Kauno miesto gyventojai.

2014 metais VII forto pirmajame šaudmenų sandėlyje atidaryta naujoji muziejinė ekspozicija „VII fortas: Lietuviška tragedija“. Ekspozicijoje atskleidžiami skirtingi žydų genocido Lietuvoje aspektai: pristatoma nacių propaganda, Tautinio Darbo Apsaugos bataliono vaidmuo, aptariami įvykiai VII forte. Istoriniai faktai derinami su autentiška VII forto aplinka, koncentracijos stovyklos VII forte laikotarpio radiniais bei audiovizualinėmis priemonėmis.

Šalia forto teritorijos pastatytas paminklas fašizmo aukoms atminti.

The Seventh Fort of the Kaunas Fortress was built by the Russian Empire during 1883–1889. During World War II, a concentration camp was established in the fort. There were 3,000 to 5,000 people killed within the territory of the fort after the establishment of the camp (on 30 June 1941) till its closure (on 10 August 1941). The majority of them were Jews residing in Kaunas.

In 2014, a new museum exposition "The Seventh Fort: Lithuanian Tragedy" was opened in the first ammunition storage area of the Seventh Fort. The exposition reveals various aspects of Jewish genocide in Lithuania. It presents the propaganda of Nazis, the role of the National Work Security Battalion and discusses the facts that took place in the Seventh Fort. The following is combined there: historical facts, the authentic environment of the Seventh Fort, the findings in the Seventh Fort dated back to the period of the concentration camp, and audiovisual resources.

A monument in memory of the victims of fascism was built nearby the territory of the fort.

Archyvo g. 61, Kaunas
GPS 54.915812, 23.926906
Tel. + 370 655 66 550
info@septintasfortas.lt
www.septintasfortas.lt

IV–VI 10.00–17.00, VII 10.00–15.00

Suaugusiems / Adults – **3,50 €**
Moksleiviams, studentams, senjorams / School children, students, pensioners – **1,75 €**

KAUNO IX FORTO MUZIEJUS 7

Kaunas IX Fort Museum

IX fortas – vienas iš Kauno tvirtovės, statytos carinės Rusijos XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje, gynybinių įtvirtinimų. 1924 metais IX forte buvo įkurtas Kauno sunkiųjų darbų kalėjimo filialas, 1940–1941 metais – NKVD kalėjimas (kalinių persiuntimo į Sibiro lagerius punktas), 1941–1944 metais IX fortas tapo masinių žudynių vieta, kurioje naciai nužudė apie 50 000 įvairių tautybių žmonių, tarp jų apie 30 000 Kaune gyvenusių žydų, Kauno geto kalinių.

1958 m. liepos 16 d. Kauno IX forte buvo įkurtas muziejus. Buvusiose kali-

The Ninth Fort is one of defensive fortifications of the Kaunas Fortress that was built by tsarist Russia from the end of the nineteenth century through the beginning of the twentieth century. In 1924, a branch of the Kaunas Hard Labour Prison was established in the Ninth Fort. During 1940–1941, there was an NKVD prison (the point of prisoners' transfer to Siberian camps), and during 1941–1944 it became a place of mass slaughter where approx. 50,000 people of various nationalities, including 30,000 Jews who lived in Kaunas and were the prisoners of the Kaunas ghetto, were killed by the Nazis.

On 16 July 1958, a museum was founded in the Ninth Fort. Eight expositions about the Holocaust were established in the former cells of prisoners: "The Records of French Jews Before Dying", "The Kaunas

nių kamerose įrengtos aštuonios ekspozicijos apie Holokaustą: „Priešmirtiniai Prancūzijos žydų įrašai“, „Kauno getas 1941–1944 m.“, „Kauno geto kalinių likimai“, „IX forto kaliniai – lavonų degintojai“, „IX forto mirties stovyklos kameros modelis 1941–1944 m.“, „Chiune Sugihara – Japonijos diplomatas“, „Miuncheno žydai, nužudyti IX forte 1941m.“ ir „Žydų gelbėtojai“. Visose ekspozicijose pateikiamos fotografijos, išlikę autentiški daiktai, menantys Holokaustą.

Šalia forto 1984 metais pastatytas įspūdingas 32 m aukščio trijų skulptūrinių grupių paminklas-monumentas fašizmo aukoms atminti (skulpt. A. Ambraziūnas).

Ghetto during 1941–1944”, “The Fates of the Kaunas Ghetto Prisoners”, “The Prisoner-Corpse Burners of the Ninth Fort ”, “A Model Cell of the Ninth Fort Death Camp during 1941–1944”, “Chiune Sugihara, a Japanese Diplomat”, “Munich Jews Killed in the Ninth Fort in 1941”, and “Rescuers of Jews”. All the expositions contained photographs and remained authentic things in remembrance of the Holocaust.

In 1984, next to the fort, there was an impressive memorial-monument built in order to commemorate the victims of fascism. It is 32 m. high and made of three sculptural groups (sculptor, A. Ambraziūnas).

Žemaičių pl. 73, Kaunas
GPS 54.945148, 23.871117
Tel. +370 37 377 748
info@9fortomuziejus.lt
www.9fortomuziejus.lt

Balandis–spalis / April–October
I, III–VII 10.00–18.00
Lapkritis–kovas / November–March
III–VII 10.00–16.00

Suaugusiems / Adults – **2,30 €**
Moksleiviams, studentams, senjorams /
School children, students, pensioners – **1,40 €**

Kiti lankytini objektai / Other Places of Interest

Buv. Kauno žydų gimnazija Former Kaunas Jewish gymnasium	Kęstučio g. 85 GPS 54.895796, 23.906733
Buv. sinagoga Former Synagogue	L. Zamenhofo g. 9, Kaunas GPS 54.895586, 23.892604
Buv. žydų senelių prieglauda Former Jewish retirement home	Poškos g. 21/Smalininkų g. 16 GPS 54.896252, 23.900145
Buv. žydų Švabės gimnazija Former Jewish Shvabe gymnasium	Karaliaus Mindaugo pr. 11 GPS 54.895049, 23.893577
Daktaro Elhanono Elkeso namas The house of the doctor Elhanan Elkes	Kęstučio g. 8 GPS 54.895511, 23.923108
Kauno Choralinė sinagoga The Choral Synagogue of Kaunas	E. Ožeškienės g. 13 GPS 54.898787, 23.903613
Paminklas dainininkui Danieliui Dolskiui Monument to singer Danielius Dolskis	Laisvės al. GPS 54.897404, 23.913114
Paminklas Holokauste nužudytiems vaikams Monument to the children murdered in the Holocaust	E. Ožeškienės g. 13 GPS 54.898984, 23.903303
Paminklas Holokausto aukoms atminti IV forte Monument to the Holocaust victims in IV Fort	Plytinės g. 15 GPS 54.850751, 23.954202
Paminklas Lietūkio garažo žydų žudynių aukoms Monument to the Jewish victims murdered in Lietūkis garage	Miško g. 3 GPS 54.892957, 23.923733
Paminklas prie buv. Kauno geto vartų Monument near former Kaunas Ghetto gate	A. Kriščiukaičio g. GPS 54.906365, 23.889381
Rabino Spektoriaus vaikų namai Rabbi Spektor orphanage	J. Gruodžio g. 25 GPS 54.896775, 23.899897
Slabodkės Ješivos pastatas The buildinf of former Slabodka yeshiva	Panerių g. 51 GPS 54.910673, 23.886707
Žaliakalnio žydų kapinės The Jewish cemetery of Žaliakalnis	Radvilėnų pl. GPS 54.907711, 23.945335

KĖDAINIAI (Keidan)

Žydų bendruomenės įsikūrimas datuojamas nuo XVII a., kai Kristupas Radvila 1627 metais oficialiai žydams leido apsigyventi Senosios rinkos teritorijoje. Padaugėjus žydų – čia buvo tankiausiai užstatyta miesto dalis, ėmė formuotis dvasinis-religinis bendruomenės centras. 1655 metais Senosios rinkos šiaurės pakraštyje minima medinė sinagoga su špitole (ligonine) ir ritualine pirtimi. Senosios rinkos aikštė pamažu tampa žydų kvartalo dalis ir nuo XVII a. vidurio jau imama vadinti Žydų rinka. Žydų gyvenamajame kvartale pastatai buvo beveik vien mediniai, tad čia dažnai siautėjo gaisrai. Nepaisant gaisrų daromos žalos 1876–1877 metais Kėdainiuose suskaičiuota daugiau kaip 400 nuosavų žydų namų.

Kėdainiuose dvasiškai brendo būsimasis Talmudo žinovas Elijas ben Saliamonas Zalmanas (1720–1797), kitaip žinomas Vilniaus Gaono (Išminčiaus) vardu. Manoma, kad Vilniaus Gaoną jaunystėje mokė vienas žymiausių Jeruzalės Talmudo komentatorių kėdainietis Mošė ben Simonas Margolis (1710–1771).

The establishment of the Jewish community dates back to the seventeenth century, when Kristupas Radvila officially allowed Jews to take up residence in the area of the Old Market. As the number of Jews increased, it became the most densely populated part of the city, and the spiritual-religious centre of the community started to form. In 1655, a wooden synagogue together with a hospice and a ritual bathhouse was mentioned as having been located on the northern outskirts of the Old Market. The Old Market's place gradually became part of the Jewish ghetto and in the middle of the seventeenth century, it began to be referred to as the Jewish Market. The buildings in the Jewish block were mostly wooden, so fires were a common phenomenon. Despite the damage of the fires, over 400 Jewish owned houses existed in Kėdainiai during 1867–1877.

Elijahu ben Šlomo Zalman (1720–1797), the future expert of the Talmud, also known as the Vilna Gaon (genius), spiritually matured in Kėdainiai.

XIX a. pabaigoje 61 % Kėdainių gyventojų buvo žydai, kurie vertėsi įvairiomis verslo sritimis. 1899 metais vien tik žydų amatininkų buvo 85 batsiuviai, 45 siuvėjai, 35 duonkepiai, 22 dailidės, 17 mūrininkų, 8 kalviai, 35 kepurininkai. 1923 metais Kėdainiuose gyveno 7 342 gyventojai, iš kurių 2 499 buvo žydai (34 % visų gyventojų).

1941 metais liepos mėn. namus buvo priversti palikti Kėdainių, Šėtos ir Žeimių žydai, kurie pateko į nacių suformuotą uždarą getą. 1941 m. rugpjūčio 28 d. Daukšių kaime buvo sunaikintos Kėdainių, Šėtos ir Žeimių žydų bendruomenės – iš viso 2 076 žydai. Taip buvo sunaikinta beveik 300 metų Kėdainių mieste gyvavusi žydų bendruomenė.

Kėdainiuose gimė rabinas, publicistas, vienas iš palestinofilų sąjūdžio Siono bičiuliai steigėjas Mozė Leiba Lilienbliumas (1843–1910) ir Iseris Mošė Rubinas (Rabinovičius) (1871–1957), vienas iš spaudos jidiš kalba pradininkų JAV.

At the end of the nineteenth century, 61% of Kėdainiai's residents were Jews engaged in different trades. In 1899, the Jewish craftsmen there consisted of 85 shoemakers, 45 tailors, 35 bread makers, 22 carpenters, 17 bricklayers, 8 blacksmiths and 35 headwear makers. In 1923, 7,342 people lived in Kėdainiai, of which 2,499 were Jews (34% of the total population).

In July 1941, the Jews of Kėdainiai, Šėta and Žeimiai were forced to abandon their homes and were taken to a closed ghetto established by the Nazis. On 28 August 1941 in Daukšiai village, the Jewish communities of Kėdainiai, Šėta and Žeimiai were murdered – 2,076 Jews in total. Thus, a Jewish community that had existed in Kėdainiai for 300 years was destroyed.

A rabbi, the publicist of one of the establishers of the "Love of Zion" movement, Moshe Leib Lilienblum (1843–1910) was born in Kėdainiai and Iseris Mošė Rubinas (Rabinovičius) (1871–1957), one of the pioneers of the Yiddish press in the USA, was born in Kėdainiai.

Turizmo informacija ir gidų paslaugos / Tourism information and guides

JERULITA
Tel.: +370 5 233 3716; +370 655 17491
travel@jerulita.lt; info@jerulita.lt
www.jerulita.lt
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

REGINA KOPILEVIČ
Tel. +370 699 05 456
regina.kopilevich@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew

CHAIM BARGMAN
Tel. +370 37 77 99 48; +370 681 77 166
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

AUDRONĖ PEČIULYTĖ
Tel. +370 650 45 585
daugiakulturis@gmail.com
Kalbos: lietuvių, rusų / Spoken languages: Lithuanian, Russian

RIMANTAS ŽIRGULIS
Tel. +370 685 54 418
kedainiumuziejus@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, lenkų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Polish

8 KĖDAINIŲ SINAGOGŲ KOMPLEKSAS

Kėdainiai Synagogue Complex

Kėdainių sinagogų kompleksą sudaro XIX a. pastatytos mažoji (žieminė) ir didžioji (vasarinė) sinagogos. Mažoji sinagoga pastatyta 1837 metais. Sinagoga statyta vėlyvojo klasicizmo ir pradėjusio plisti romantizmo periodu, tačiau jos eksterjero architektūra artimesnė istorizmo stilistikai. Interjere išliko vyrų salės erdvę skaidantys keturi bimos stulpai. Buvusioje moterų galerijos sienoje tankiai išdėstytos nedidelės angos, užbaigtos smailėjančiomis arkomis.

Nuo 2002 metų sinagogoje veikia daugiakultūris centras, kuriame įrengta ekspozicija apie Kėdainių žydų bendruomenę ir Holokaustą. Vyksta įvairūs kultūriniai renginiai, koncertai, organizuojamos parodos ir seminarai.

Didžioji barokinio architektūros stiliaus sinagoga pastatyta 1784 metais vietoje prieš tai sudegusios medinės sinagogos, kurioje trumpai mokėsi ir Vilniaus Gaonas. Sovietmečiu sinagogos interjeras buvo smarkiai suniokotas, pakeista erdvės struktūra. Restauravus pastatą čia pradėjo veikti Kėdainių dailės mokykla.

Priešais sinagogas Senosios rinkos aikštėje pastatyta Felikso Paulausko meninė kompozicija „Shoah.Ich bin Keidaner“, kurios centre esančioje stilizuotoje Dievo akyje įmontuotos 2 076 šovinių tūtelės, simbolizuojančios kiekvieną žuvusį.

One complex of Kėdainiai synagogues consists of the Small (Winter) and the Large (Summer) Synagogues. The Small synagogue was constructed in 1837. It was built during the period of late Classicism and the beginning of the Romantic Period. However, the architecture of the exterior thereof is closer to the style of Historicism. The interior remains with four noticeable pillars separating the men's section. Small openings were arranged along the wall of the former women's gallery and were completed with tapering arches.

Since 2002, a multicultural centre has been operating in the synagogue with an exposition on the community of Kėdainiai Jews and the Holocaust. Many cultural events, music concerts as well as exhibitions and seminars are held in the centre.

The Large synagogue was built in 1784 in the Baroque architectural style to replace the previously gone-in-a-fire wooden synagogue, where the Vilna Gaon was also studying for a short time. During the Soviet times, the interior of the synagogue was severely ravaged, and the structure of the space was changed. Upon restoration of the building, an art school of Kėdainiai was opened there.

In the Old Market square facing the synagogues, an art composition entitled "Shoah.Ich bin Keidaner" by Feliksas Paulauskas was put up, and inside the centre of it, a stylised eye of God constructed from 2,076 cartridge cases was built, symbolising every person who had been murdered.

Senosios Rinkos a. 12, Kėdainiai
GPS 55.287699, 23.981624
Tel. +370 347 51 778
kedainiumuziejus@gmail.com
www.kedainiumuziejus.lt

II–VI 10.00–17.00

Suaugusiems / Adults – **1,16 €**
Moksleiviams, studentams, senjorams / School children, students, pensioners – 0,58 €

Kiti lankytini objektai / Other Places of Interest

Buv. sinagoga Former synagogue	Smilgos g. 5A, Kėdainiai GPS 55.287111, 23.979561
Senosios žydų kapinės Old Jewish cemetery	Lakštingalų g., Kėdainiai GPS 54.688299, 25.308007
Žydų architektūros pastatas Jewish architecture building	Didžioji g. 3, Kėdainiai GPS 55.285984, 23.980499

ŠIAULIAI (Shavle)

Šiauliuose žydų bendruomenė apsigyveno XVII a. pabaigoje. Legenda apie žydų įsikūrimą Šiauliuose teigia, kad karalius Jonas III suteikęs privilegijų žydams vien todėl, kad vienas žydas pasivadinęs Vulfu ištraukė bažnyčios varpą iš vandens, kuris ten įkrito vežamas per ledą. Privilegiją žydams vėliau patvirtino (1701 m. balandžio 30 d.) kunigaikščio Jono III Sobieskio sūnus Jokūbas Liudvikas, leidęs žydams legaliai gyventi Šiauliuose, kurti savo bendruomenę, pirkti sklypus sinagogai statyti ir sklypą kapinėms įrengti.

1701 metais Šiauliuose gyveno 55 žydai. Žydų skaičius Šiauliuose sparčiai augo: jie čia kėlėsi iš Kelmės, Žagarės, Šiaulėnų ir kitų aplinkinių miestelių. 1789 metais mieste buvo 107 miestiečių krikščionių kiemai ir 55 žydų kiemai. Žydų kiemai koncentravosi prie turgavietės. 1897 metais Šiauliuose gyveno 16 128 gyventojai, iš jų – 6 978 (43,27%) žydai.

Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Šiauliuose veikė apie 30 chederių. 1894 metais įkurta mergaičių mokykla. 1908 metais įkurtoje Talmud Toroje mokėsi 250 berniukų. Mokyklas finansavo Chaimas Frenkelis. 1913 metais buvo įsteigta ješiva, kurioje studijavo 70 studentų.

Nė vienas Lietuvos miestas taip nenukentėjo per Pirmąjį pasaulinį karą kaip Šiauliai. Sudegė visas miesto centras.

Liko gyventi tik 5 000 gyventojų. 1915 metais Šiaulių žydai buvo išvaryti į Rusijos gilumą. Daugelis žydų namų buvo sunaikinti. Po karo žydai grįžo.

Nepriklausomybės metais buvo įsteigti du bankai: Žydų centrinis bankas ir Žydų liaudies bankas. Veikė daugybė

A Jewish community settled in Šiauliai in the end of the seventeenth century. The legend about the settlement of Jews in Šiauliai says that the ruler, Jonas III, only granted this privilege to the Jews because one Jew named Vulfas pulled a church bell out of the water that fell in during its transportation on ice. The privilege was later (30 April 1701) approved by Jokūbas Liudvikas, the son of a knight, Jonas III Sobieskis, who approved the legal residence of Jews in Šiauliai. After this, they were allowed to establish their own community, buy land plots for synagogue construction and a land plot for a cemetery.

In 1701, 55 Jews lived in Šiauliai. The number of Jews in Šiauliai rapidly increased. They flocked there from Kelmė, Žagarė, Šiaulėmai and other surrounding areas. In 1789, there were 107 Christian town dweller yards and 55 Jewish yards. The Jewish yards were concentrated around the market place. In 1897, Šiauliai had 16,128 residents, out of which 6,978 (43.27%) were Jewish.

During the years of World War I, 30 cheders operated in Šiauliai. In 1894, a school for girls was established. 250 boys attended a Talmud Tora established in 1908. The schools were financed by Chaim Frenkel. A Yeshiva was founded in 1913, which had 70 students. No other town in Lithuania was as severely devastated as Šiauliai during World War I. The entire centre of the town was destroyed by fire. Only 5,000 people remained living here. In 1915, the Jews of Šiauliai were banished to remote areas of Russia. Most of the houses of Jews were pulled down. The Jews returned after the war.

During the years of independence, two banks were established: the Jewish Central Bank and the Jewish National Bank. Numerous Kloyzn were operating, and a Yeshiva was reconstructed as well as a Talmud Tora. There were two large libraries in the town. A Jewish hospital, which was established in 1891, has resumed its

kloizų, atkurta ješiva, Talmud Tora. Veikė dvi didelės bibliotekos. Atnaujino darbą 1891 metais įsteigta žydų ligoninė. 1924 metais Šiauliuose buvo įkurti senelių prieglaudos namai.

Antrojo pasaulinio karo metais Šiauliuose buvo įsteigtas getas, nužudyta 8 000 žydų. Miestas labai nukentėjo.

Šiauliuose gimė vienas žymiausių XIX a. pabaigos–XX a. pradžios JAV medalininkų, JAV 1 cento monetos autorius Viktoras Dovydas Breneris (1870–1924), Lietuvos dviratininkas, olimpinės rinktinės narys ir nacionalinis čempionas Isakas Anolikas (1903–1943), vienas įtakingiausių ultraortodoksų rabinų pasaulyje Josefas Šalomas Eliašivas (1910–2012), Izraelio Kneseto pirmininkas Dovas Šilanskis (1924–2010), vienas Rusijos eserų partijos bei jos kovinės organizacijos steigėjas Grigorijus Geršunis (1870–1908).

activity. In 1924, a shelter for the elderly was established.

During the years of World War II, a ghetto was formed in Šiauliai and 8,000 Jews were murdered. The town was badly damaged.

One of the most famous USA medallists at the end of the nineteenth century through the beginning of the twentieth century, Viktor David Brenner (1870–1924), was born in Šiauliai, plus such people as: Lithuanian cyclist, member of the Olympic team and national champion, Isakas Anolikas (1903–1943), one of the most influential ultra-orthodox rabbis in the world, Josef Shalom Elyashiv (1910–2012), a member of the Israeli Knesset, Dov Shilanski (1924–2010), one of the founders of the Russian social revolutionary party and its fighting organisation, Gregory Gershuni (1870–1908).

Turizmo informacija ir gidų paslaugos / Tourism information and guides

ŠIAULIŲ ŽYDŲ BENDRUOMENĖ
THE JEWISH COMMUNITY OF ŠIAULIAI
Višinskio g. 24, Šiauliai
Tel. +370 41 42 67 96
sazb@splius.lt; www.lzb.lt

JERULITA
Tel.: +370 5 233 3716; +370 655 17 491
travel@jerulita.lt; info@jerulita.lt
www.jerulita.lt
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

CHAIM BARGMAN
Tel.: +370 37 77 99 48; +370 681 77 166
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

REGINA KOPILEVIČ
Tel. +370 699 05 456
regina.kopilevich@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew

MARGARITA ANDRONČENKO
Tel. +370 686 72 525
margutux@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų / Spoken languages: Lithuanian, English

RAIMONDA PILYPAVIČIENĖ
Tel. +370 615 11 581
siauliugidai@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian

9 CHAIMO FRENKELIO VILA

Chaimas Frenkelis Villa

Vilą 1908 metais šalia savo odos fabriko pasistatė vienas sėkmingiausių visų laikų Lietuvos verslininkų – Chaimas Frenkelis (1857–1920). Vila yra viena iš nedaugelio „Art Nouveau“ architektūros stiliaus pastatų Lietuvoje. Pastato interjeras išsiskiria puošnia medžio apdaila, lipdiniais, įspūdingų freskų fragmentais.

Viloje veikia muziejus, kuriame pristatomos kelios ekspozicijos. Ekspozicijoje „Žydų paveldas Šiauliuose: pirkliai Frenkeliai“ pasakojama apie Ch. Frenkelio sėkmės istoriją nuo eilinio odos išdirbėjo iki fabrikanto milijonieriaus.

Daug dėmesio sulaukia pagal išlikusią ikonografiją atkurta viena populiariausių tarpukario Šiaulių krautuvių – „Brolių Šapiro prekyba“ su juvelyrine ir graviravimo dirbtuve. Vitrinose eksponuojami sieniniai, staliniai, kišeniniai įvairių Vakarų Europos firmų laikrodžiai. Tarp jų du unikalūs (kišeninis

In 1908, one of the most successful entrepreneurs of Lithuania of all times, Chaim Frenkel (1857-1920), built a villa close to his leather factory. The villa is one of the few buildings in Lithuania of the Art Nouveau architectural style. The interiors spaces in the building are distinguished by ornate wooden decor, mouldings, and fragments of spectacular frescos.

A museum was established in the villa with several expositions. One called "Jewish heritage in Šiauliai: Frenkels the tradesmen" tells the success story of Chaim Frenkel as he rose from an ordinary leather miller to a millionaire industrialist.

Much attention is given to one of the most popular Šiauliai shops of the interwar period, which was reconstructed based on iconography that survived, the Trade of Brothers Shap-

ir sieninis) laikrodžiai su užrašu „Br. Šapiro, Šiauliai“ rasti pačioje brolių Šapiro parduotuvėje. Žydų istoriją ir kultūrą pristato 24 dailininko Gerardo Bagdonavičiaus piešiniai: tušu piešti žydų tipažai („Vilniaus žydo portretas“, „Politikieriai“, „Žydas iš Siesikų“ ir kt.), Kelmės, Užvenčio, Šiaulių sinagogų interjero ir eksterjero piešiniai.

Garsios žydų šeimos Chaimo ir Doros Frenkelių pastatytoje viloje ir šiandiena puoselėjama žydų kultūra. Čia galima užsisakyti edukacinę programą „Košerinio maisto paslaptys“, kurios metu supažindinama su košerinio maisto ypatumais ir ruošimo specifika, vaišinama tradiciniais žydų valgiais.

iro, together with a jewellery shop and an engraving manufactory. A variety of wall, table, pocket clocks and watches from different Western European firms are displayed in the windows. Among them are two unique (pocket and wall) watches and clocks with the inscription "Br. Shapiro, Šiauliai", which means, 'found in the shop of Shapiro'. There are 24 paintings of the painter Gerardas Bagdonavičius representing Jewish history and culture: ink-painted Jewish characters (Portrait of a Vilnius Jew, Politicians, A Jew from Siesikai, etc.), and paintings of the interiors and exteriors of the Kelmė, Užventis and Šiauliai synagogues.

Today, Jewish culture has been preserved in the villa built by the famous Jewish family, Chaim and Dora Frenkel. An educational programme called Secrets of Kosher Food can be attended here, during which the peculiarities of kosher food and cooking specifics are introduced, and tastings of traditional Jewish meals are arranged.

Vilniaus g. 74, Šiauliai
GPS 55.925432, 23.328506
Tel. +370 41 43 36 80
info@ausrosmuziejus.lt
www.ausrosmuziejus.lt

II, IV–V 10.00–18.00, III 10.00–19.00, VI–VII 11.00–17.00

Suaugusiems / Adults – **3 €**
Moksleiviams, studentams, senjorams / School children, students, pensioners – **1,5 €**

Kiti lankytini objektai / Other Places of Interest

Buv. sinagoga / Former synagogue	Vilniaus g. 68, Šiauliai GPS 55.924907, 23.332515
Buv. Talmud-Toros mokykla / Former Talmud Torah school	Stoties g. 11, Šiauliai GPS 55.926675, 23.311034
Paminklas Chaimui Frenkeliui / Monument to Chaimas Frenkelis	Vilniaus g., Šiauliai GPS 55.92474, 23.330241

JONIŠKIS (Yanishok)

Tai vienas labiausiai į šiaurę nutolusių Lietuvos miestų – tik 14 km nuo Latvijos sienos. Šiaurės karas (1700–1721), po jo praslinkęs maras bei 1649 metų ir 1676 metų gaisrai nusmukdė miestą. Suprantama, kodėl 1737 metais karalius Augustas III pakvietė žydus apsigyventi Joniškyje. Ironiška, teisės jiems prekiauti nesuteikė. 1761–1762 metais magistratas leido žydams prekiauti Joniškio turguje ir prekymečiuose. Tai ypač paskatino žydų kraustymąsi į Joniškį. 1795 metais, po trečiojo Lietuvos ir Lenkijos valstybės padalijimo, imperatorė Jekaterina II panaikino miesto savivaldos teises ir miestą su aplinkinėmis žemėmis padovanojo grafui Platonui Zubovui. Tuo metu Joniškyje gyveno 88 žydai. 1797 metais žydams buvo leista statyti sinagogą ir paskirtas sklypas kapinėms. Spartų žydų bendruomenės augimą rodo tai, kad 1823 metais buvo pastatyta pirmoji sinagoga (dabartinė „Baltoji“). 1847 metais Joniškio kahalui priklausė 1 042 žydai. 1880 metais trečdalis Joniškio gyventojų buvo žydų tautybės (1 425 iš 4 727), o 1897 metais žydai sudarė jau beveik pusę joniškiečių (2 272 iš 4 774).

Tarpukaryje Joniškyje gyveno apie 4 500 gyventojų, iš jų apie 900 buvo žydų tautybės. 1893 metais Joniškyje kilo didelis gaisras, kuriame sudegė 150 žydų namų, apie 400 šeimų prarado namus ir turtą.

Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu Joniškio žydų bendruomenė turėjo Žydų liaudies banką, pirtį, knygyną „Mendel“ ir kino teatrą „Lyra“, veikė Palestinos fondo skyrius. 1920 metais įkurta hebrajų mokykla, vaikų darželis ir biblioteka. Joniškyje veikė ir žydų pradžios mokykla. Dauguma žydų gyveno Joniškio centre. Dalis žydų vertėsi prekyba, keletas žydų šeimų Joniškio krašte vertėsi žemės ūkiu ir komercine žemės ūkio veikla.

Antrojo pasaulinio karo metu naciai ir jų talkininkai lietuvių policininkai su-

This is one of the most northern towns in Lithuania, only 14 km from the Latvian border. The plague and the fires of 1649 and 1676, along with the Northern War (1700–1721) had deteriorated the town. It's understandable why King August III invited the Jews to come to Joniškis in 1737. Ironically, they were not granted the right to trade. During 1761–1762, the Magistrate allowed the Jews to trade in the Joniškis market and in trade fairs. This especially encouraged the movement of the Jews to Joniškis. In 1795, after the third partition of the Lithuania and Poland commonwealth, the Empress Catherine II abolished the town's autonomy rights and gave the town with its surrounding lands as a gift to Count Platon Zubov. By that time, there were 88 Jews in Joniškis. In 1797, Jews were allowed to build a synagogue and were allocated a land plot for a cemetery. The rapid growth of the Jewish community is shown by the fact that in 1823, the first synagogue was built (currently called the White synagogue). In 1847, the Joniškis Kahal had 1,042 Jews. By 1880, one third of the Joniškis population was of Jewish nationality (1,425 out of 4,727), and in 1897, the Jews accounted for almost half of the population (2,272 out of 4,774).

During the interwar period, Joniškis had around 4,500 residents, among which 900 were Jewish. There was a big fire in Joniškis in 1893, during which 150 Jews died and around 400 families lost their homes and assets. During the period of Lithuania's independence, the Joniškis community of Jews had a Jewish National Bank, a bathhouse, the Mendel bookshop and the Lyra cinema theatre, plus a Palestine fund department. A Hebrew school, a kindergarten and a library were established in 1920. A Jewish primary school operated in Joniškis. Most of Jews were established in the centre of Joniškis.

During the years of World War II, the Nazis, together with collaborating Lithuanian policemen, destroyed a large community of Joniškis Jews, the largest number of which were shot

naikino gausią Joniškio žydų bendruomenę, kurios dauguma narių buvo sušaudyti 1941 metais rugpjūčio–rugsėjo mėn. Iš viso buvo nužudyti 635 žmonės, kurių dauguma žydai.

Joniškyje buvo trys sinagogos, statytos 1823 metais, 1865 metais (kitais duomenimis – 1842 m.) ir XIX a.–XX a. pr. Pastaroji (trečioji) mūrinė sinagoga (stovėjusi Vilniaus g. 8) buvo lankoma turtingiausių žydų. 1965–1966 metas ji buvo perstatyta į visuomeninį pastatą, įrengta butų, veikia parduotuvė.

Joniškyje gimė žymus žydų tautybės XX a. vid. aktorius Laurence'as Harvey (1928–1973) ir vienas žymiausių Pietų Afrikos Respublikos skulptorių, dailininkas Mozė Kottleris (1896–1977).

during August-September of 1941. A total of 635 people were murdered, with most of them Jews.

There were three synagogues in Joniškis, one built in 1823, in 1865 (according to other data, in 1842), and in the late nineteenth through early twentieth century. The later (third) masonry synagogue (in Vilnius street 8) was attended by rich Jews. During 1965–1966, it was reconstructed as a public building with apartments and a shop.

A famous Jewish actor of the mid-twentieth century, Laurence Harvey (1928–1973), was born in Joniškis. Moreover, one of the most prominent sculptors and painters of the South Africa Republic, Moses Kottler (1896–1977) was born here.

Turizmo informacija ir gidų paslaugos / Tourism information and guides

JERULITA
Tel.: +370 5 233 3716; +370 655 17 491
travel@jerulita.lt; info@jerulita.lt
www.jerulita.lt
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

REGINA KOPILEVIČ
Tel. +370 699 05 456
regina.kopilevich@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew

CHAIM BARGMAN
Tel. +370 37 77 99 48; +370 681 77 166
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų, hebrajų, jidiš / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian, Hebrew, Yiddish

DARIUS VIČAS
Tel. +370 696 79 983
ziemgalietis@gmail.com
Kalbos: lietuvių, rusų / Spoken languages: Lithuanian, Russian

DALIA MOTIK
Tel. +370 618 34 767
dmotik@gmail.com
Kalbos: lietuvių, anglų, rusų / Spoken languages: Lithuanian, English, Russian

10 JONIŠKIO SINAGOGŲ KOMPLEKSAS

Joniškis Synagogue Complex

Joniškio Raudonoji (žieminė) sinagoga pastatyta XIX a. antroje pusėje į šiaurę nuo Baltosios sinagogos ir priklauso Joniškio sinagogų kompleksui. 1911 metais sinagoga per gaisrą sudegė, tačiau netrukus buvo atstatyta. Po Antrojo pasaulinio karo joje įrengtos stalių dirbtuvės, vilnos karšykla, gyvenamieji butai, katilinė, sandėlis. 2007 metais sugriuvus rytinei sinagogos sienai, unikalaus valstybės saugomo kultūros paveldo objekto būklė tapo kritinė.

Šiandiena Raudonoji sinagoga atstatyta, baigti salės interjero restauravimo darbai. Vakarų pusėje yra prieangis su laiptais į antro aukšto moterų galeriją, o rytinėje dalyje – vyrų maldų salė, kurios rytų sienos viduriniame tarplangyje įrengta niša Toros ritiniams laikyti – Aron kodešas. Puošniausias – dviaukštis vakarų fasadas, kurį vainikuoja trikampis frontonas su banguoto kontūro šonais. Frontono viršuje įkomponuota reljefinė šešiakampė Dovydo žvaigždė. Sinagogos sienas puošia tapytos kolonos, o sienų viršų juosia dažytas karnizas ir stilizuotas geometrinių formų ištapytas frizas. Sinagogos lubos dekoruotos reljefiniais polichrominiais ornamentais ir tapytų rožių girliandomis.

Buvusioje sinagogoje vyksta kultūriniai renginiai, koncertai, eksponuojamos kilnojamosios parodos. Ateityje numatyta įrengti Joniškio istorijos ir kultūros muziejaus ekspoziciją, skirtą Joniškio krašto žydų istorijai ir kultūrai.

2016 metais duris atvers ir šalia esanti Joniškio Baltoji (vasarinė) sinagoga.

The Red (winter) synagogue of Joniškis was built in the second half of the nineteenth century to the north of the White synagogue and belongs to the complex of Joniškis synagogues. It burnt down in the fire of 1911, but was shortly reconstructed. After World War II, there were carpenter workshops, a wool combers shop, apartments, a boiler-house and a warehouse in the synagogue. In 2007, as the eastern wall of the synagogue collapsed, the condition of this unique object of listed cultural heritage became critical.

Today the Red synagogue has been reconstructed, and the interior reconstruction work of the hall has been finished. In the western part there is a porch with staircase to the women's gallery on the second floor, and in the eastern part, a praying chamber for men. In the middle of the eastern wall there is a niche for Torah scrolls where an Aron Kodesh was constructed. The most ornate area is a two-storeyed western facade with a triangular gable of wavy sides. On top of the gable, an embossed hexagonal Star of David is integrated. The walls of the synagogue are decorated with painted columns, and the tops of the walls are surrounded by a painted perch and a stylised frieze of geometrical figures. The ceiling of the synagogue is decorated with relief polychromic ornaments and painted in rose garlands.

Cultural events, concerts and mobile expositions are arranged at the former synagogue. There are plans to establish an exposition about the history and culture of the Joniškis Jews.

In 2016, the neighbouring White (summer) synagogue is planned to be opened.

Miesto a. 4B, Joniškis
GPS 56.240346, 23.616879
Tel. +370 652 36 945
muziejus@joniskis.lt
www.joniskiomuziejus.lt

I–V 8.00–18.00 Sinagoga gali būti atrakinta ir ne darbo valandomis, kreiptis tel. +370 652 36 945 / Synagogue can also be opened not on the working hours by calling +370 652 36 945

Įėjimas nemokamas / Free entrance

Kiti lankytini objektai / Other Places of Interest

Buv. Joniškio žydų prekeivių pastatai Former Joniškis merchant houses	Žagarės g. 2, Joniškis GPS 56.242073, 23.616213
	Upytės g. 1, Joniškis GPS 56.241002, 23.616323
	Livonijos g. 16, Joniškis GPS 56.244353, 23.618102

Kiti lankytini objektai Lietuvoje
Other Places of Interest in Lithuania

ALYTAUS APSKRITIS / ALYTUS COUNTY	
Buvusi Alytaus sinagoga Former Alytus synagogue	Kauno g. 9, Alytus GPS 54.400954, 24.048115
Buvę Butrimonių žydų prekeivių pastatai Former Butrimonys Jewish merchant houses	Vytauto g., Butrimonys GPS 54.500737, 24.252886
Buvusi Simno sinagoga Former Simnas synagogue	Vytauto g. 34, Simnas GPS 54.381148, 23.646822
Buvusi Veisiejų sinagoga Former Veisiejai synagogue	M. Biržytės g. 6, Veisiejai GPS 54.099951, 23.696011
Veisiejų krašto muziejus (L. Zamenhofo ekspozicija) Veisiejai regional museum (L. Zamenhof exposition)	Vytauto g. 47, Veisiejai GPS 54.100927, 23.696627
Paminklas esperanto kalbos kūrėjui L. Zamenhofui Monument to L. Zamenhof the creator of the language Esperanto	GPS 54.100713, 23.694496
KAUNO APSKRITIS / KAUNAS COUNTY	
Buvusi Jonavos sinagoga Former Jonava synagogue	Sodų g. 12, Jonava GPS 55.069337, 24.272843
Buvę Jonavos žydų prekeivių pastatai Former Jonava Jewish merchant houses	Kauno g., Jonava GPS 55.070214, 24.274782
Lietuvos liaudies buities muziejus (Žydų buto ekspozicija) The Open Air Museum of Lithuania (Jewish house exposition)	Rumšiškės GPS 54.866522, 24.192543
Buvusi Žiežmarių sinagoga Former Žiežmariai synagogue	Vilniaus g. 6, Žiežmariai GPS 54.803692, 24.444612
Paminklinė lenta kompozitoriui L. Godovskiui Memorial plaque to composer L. Godowsky	Vytauto g. 38, Žasliai GPS 54.864014, 24.589869
Paminklas Vilkijos sinagogos vietoje Monument in the former place of Vilkija synagogue	Vydūno al., Vilkija GPS 55.037736, 23.579299
Buvusi Čekiškės sinagoga Former Čekiškės synagogue	Lašišos g. 21, Čekiškė GPS 55.157919, 23.518468
KLAIPĖDOS APSKRITIS / KLAIPĖDA COUNTY	
Klaipėdos žydų bendruomenė The Jewish community of Klaipėda	Žiedų skg. 3, Klaipėda GPS 55.704101, 21.139571
Buvusios žydų kapinės Former Jewish cemetery,	Sinagogų g., Klaipėda GPS 55.704627, 21.139655
Paminklas karininkui B. Joselevičiui Monument to officer B. Joselewicz	J. Pabrėžos g. 8, Kretinga GPS 55.891087, 21.245216
Buvusi Švėkšnos sinagoga Former Švėkšna synagogue	Liepų a. 12, Švėkšna GPS 55.517829, 21.621447
Buvusi Žemaičių Naumiesčio sinagoga Former Žemaičių Naumiestis synagogue	Sodų g. 5, Žemaičių Naumiestis GPS 55.360708, 21.700705
MARIJAMPOLĖS APSKRITIS / MARIJAMPOLĖ COUNTY	
Buvusių Kalvarijos sinagogų ir Talmudo mokyklos kompleksas The complex of former Kalvarija synagogues and Talmud school	Sodų g. 18, Kalvarija GPS 54.414513, 23.233368
Buvusi Marijampolės sinagoga Former Marijampolė synagogue	P. Butlerienės g. 5, Marijampolė GPS 54.556081, 23.351704
Paminklas tapytojui I. Levitanui Monument to painter I. Levitan	Vilakviškis GPS 54.639288, 22.755832
PANEVĖŽIO APSKRITIS / PANEVĖŽYS COUNTY	
Buvusių Vabalninko sinagogų kompleksas Former Vabalninkas synagogue complex	Pirties g. 3,4, Vabalninkas GPS 55.980018, 24.748601
Buvusi Kupiškio sinagoga ir paminklas Kupiškio žydams Former Kupiškis synagogue and the monument to Kupiškis Jews	L. Stuokos-Gucevičiaus a. 3A, Kupiškis GPS 55.839596, 24.975526
Panevėžio žydų bendruomenė The Jewish community of Panevėžys	Ramygalos g. 18, Panevėžys GPS 55.724816, 24.36186
Buvusi žydų berniukų gimnazija Former Jewish boys' gymnasium	Elektros g. 9, Panevėžys GPS 55.729443, 24.365709
Buvusi Panevėžio ješiva Former Panevėžys yeshiva	Savanorių a. 11, Panevėžys GPS 55.726417, 24.365579
Buvusi N. Feigelsono spaustuvė Former N. Feigelson printing house	Respublikos g. 16, Panevėžys GPS 55.728668, 24.360157
Buvęs žydų liaudies bankas Former Jewish national bank	Respublikos g. 6, Panevėžys GPS 55.727833, 24.360399
Buvusi Chasidų sinagoga Former Hasidic synagogue	M. Valančiaus g. 4, Panevėžys GPS 55.734668, 24.356431
Paminklas „Liūdinti žydų motina" Monument to the "Sorrowful Mother of Jews"	Vasario 16-osios g., Panevėžys GPS 55.730894, 24.352702
Paminklinė lenta aktoriui Benjaminui Zuskinui Memorial plaque to actor Benjamin Zuskin	Vasario 16-osios g. 19, Panevėžys GPS 55.729733, 24.358748
Paminklas „Geto vartai" Monument "Ghetto Gates"	Krekenavos g., Panevėžys GPS 55.727097, 24.352699

Buvusi Krekenavos sinagoga Former Krekenava synagogue	Vytauto g. 6, Krekenava GPS 55.543556, 24.096044
Buvusi Pušaloto sinagoga Former Pušalotas synagogue	Taikos g. 5, Pušalotas GPS 55.929908, 24.240576
ŠIAULIŲ APSKRITIS / ŠIAULIAI COUNTY	
Paminklas Žagarės žydų bendruomenei Monument to the Jewish community of Žagarė	Tilto g., Žagarė GPS 56.358643, 23.255677
Skulptūra pagal Kelmėje gimusio rašytojo I. Mero romaną „Lygiosios trunka akimirką" Sculpture to commemorate a novel "A Stalemate Lasts But a Moment" by Kelmė-born writer I. Meras	Raseinių g., Kelmė GPS 55.629856, 22.936119
Buvusi Pakruojo sinagoga Former Pakruojis synagogue	Kranto g. 8, Pakruojis GPS 55.629856, 22.936119
Buvusi Rozalimo sinagoga Former Rozalimas synagogue	S. Nėries g. 2, Rozalimas GPS 55.890994, 23.882462
Buvusi Linkuvos sinagoga Former Linkuva synagogue	Ugniagesių g. 2, Linkuva GPS 56.085652, 23.970254
Buvusi Lygumų sinagoga Former Lygumai synagogue	Upės g. 2, Lygumai GPS 56.003074, 23.654571
Buvę Lygumų žydų prekeivių pastatai Former Lygumai Jewish merchant houses	Pakruojo g., Lygumai GPS 56.003546, 23.655158
Buvę Žeimelio žydų prekeivių pastatai Former Žeimelis Jewish merchant houses	Vienybės a., Žeimelis GPS 56.272151, 23.999006
TAURAGĖS APSKRITIS / TAURAGĖ COUNTY	
Buvusi Kaltinėnų sinagoga Former Kaltinėnai synagogue	Kražių g. 4, Kaltinėnai GPS 55.563821, 22.457181
TELŠIŲ APSKRITIS / TELŠIAI COUNTY	
Buvusi Tirkšlių sinagoga Former Tirkšliai synagogue	J. Janonio g. 15A, Tirkšliai GPS 56.272151, 23.999006
Plungės Jakovo Bunkos labdaros ir paramos fondas Jakovas Bunka Charity and Sponsorship Fund	V.Mačernio g. 6-16, Plungė GPS 55.563821, 22.457181
Paminklinė lenta gydytojui B. Efrosui Memorial plaque to doctor B. Efros	Vytauto g. 14, Plungė GPS 55.563821, 22.457181
Litvakų atminimo parkas Litvaks' remembrance park	Plateliai GPS 56.068635, 21.822972
Buvusi Alsėdžių sinagoga Former Alsėdžiai synagogue	Platelių g. 8, Alsėdžiai GPS 56.032313, 22.045903
Buvusi Rietavo sinagoga ir paminklas PAR rašytojui M. Kaplanui Former Rietavas synagogue and the monument to South African writer M. Kaplan	Zarbeko al., Rietavas GPS 55.723554, 21.930218
Buvęs Telšių ješibotas Former Telšiai yeshibot	Iždinės g. 11, Telšiai GPS 55.723554, 21.930218
Buvusi Telšių sinagoga Former Telšiai synagogue	Aukštoji g. 3, Telšiai GPS 55.723554, 21.930218
Buvusi žydų ligoninė Former Jewish hospital	Gedimino g. 3, Telšiai GPS 55.980874, 22.236922
Paminklinė lenta Telšių getui Memorial plaque to Telšiai ghetto	Turgaus a. 4, Telšiai GPS 55.983353, 22.251264
UTENOS APSKRITIS / UTENA COUNTY	
Buvęs žydų liaudies bankas Former Jewish national bank	Vilniaus g. 5, Anykščiai GPS 55.730894, 24.352702
Buvusi Kurklių sinagoga Former Kurkliai synagogue	S. Nėries g., Kurkliai GPS 55.416035, 25.063971
Buvę Molėtų žydų prekeivių pastatai Former Molėtai Jewish merchant houses	Vilniaus g. 42, Molėtai GPS 55.231642, 25.419637
Buvusi Alantos sinagoga Former Alanta synagogue	Ukmergės g. 3, Alanta GPS 55.231642, 25.419637
B. Zameto namas B. Zamet house	Nepriklausomybės a. 10, Rokiškis GPS 55.964745, 25.587979
Buvę Obelių žydų prekeivių pastatai Former Obeliai Jewish merchants houses	Vytauto g., Rokiškis GPS 55.940134, 25.795336
VILNIAUS APSKRITIS / VILNIUS COUNTY	
Buvę Eišiškių žydų prekeivių pastatai Former Eišiškės Jewish merchant houses	Vilniaus g., Eišiškės GPS 54.170655, 24.996351
Ukmergės žydų bendruomenė The Jewish community of Ukmergė	Kauno g. 16, Ukmergė GPS 55.248412, 24.761552
Buvusi Ukmergės sinagoga Former Ukmergė synagogue	Vienuolyno g. 2, Ukmergė GPS 55.250939, 24.761584
Buvę Ukmergės žydų prekeivių pastatai Former Ukmergė Jewish merchant houses	Žuvų g., Ukmergė GPS 55.251204, 24.765131
Paminklas Nobelio premijos laureatui A. Klugui Monument to Nobel prize winner A. Klug	Vilniaus g., Želva GPS 55.219859, 25.097773

A cornucopia of sophisticated Jewish Heritage Tours and other Jewish Travel choices. All have the qualities Jewish Tours should have – style, comfort, and insight into Jewish heritage, past, present, and future.

For your next journey contact:
Momentum Tours & Travel · Miami · Florida · USA
Phone +1 305-466-0652 Fax: +1 305-466-0516
email: travel@momentumtours.com
Website: www.momentumtours.com

Momentum Tours & Travel
Creative Travel for the Discerning Customer

LET'S TRAVEL TOGETHER!

JEWISH HERITAGE TOURS TO BALTIC STATES, BELORUSSIA, SCANDINAVIA, POLAND AND GEORGIA;
ORGANIZATION AND MANAGEMENT OF CAMPS AND SEMINARS;
CORPORATE, GROUP AND INDIVIDUAL TOURS;
INDIVIDUAL PLANNING OF ENTERTAINMENT AND EDUCATIONAL PROGRAMS;
GROUP FLIGHTS RESERVATION;
ACCOMODATION IN BALTIC STATES, POLAND AND GEORGIA;
RENT OF CARS, COACHES, MINIBUSES, SINGLE ENGINE AIRCRAFT AND MARINE TRANSPORT IN LINTHUANIA;
THEMATIC TRIPS;
SPA TOURISM TO BALTIC STATES AND BELORUSSIA;
GUIDE SERVICE, SECURITY AND MEDICAL ESCORT;
ORGANIZATION OF KOSHER HOLYDAYS AND EVENTS;
KOSHER CATERING TO ANY PLACE IN LITHUANIA, LATVIA, ESTONIA, POLAND AND BELARUSSIA;
ARRANGING PROJECTS WITHOUT PREPAYMENT;
INDIVIDUAL APPROACH AND BUDGET FLEXIBILITY CREATE EFFECTIVE AND COMFORTABLE CONDITIONS FOR ANY COOPERATION;

INDIVIDUAL APPROACH AND BUDGET FLEXIBILITY CREATE EFFECTIVE AND COMFORTABLE CONDITIONS FOR ANY COOPERATION!

WWW.KDBALTIC.COM
ARONCIK@KDBALTIC.COM
+370 640 33072
SKYPE: KDBALTIC
SAVANORIU 124A,VILNIUS,LITHUANIA

Announcing an Award-Winning Memoir
By a New York Times-praised child of Lithuanian survivors:
As covered by C-SPAN and Fox TV

THE WATCHMAKER'S DAUGHTER

Praised by Vanity Fair, ForeWord, &
the Jewish Book Council
"A heartbreaking memoir of dovish, haunting beauty"
–James Wolcott
"Heartwrenching and hilarious"
–People Magazine
"Authentic, deep, charming, and inspired" *–The Chicago Tribune*

ORDER NOW:
Amazon, BN, or your bookstore
Website:www.soniataitz.com
www.facebook.com/sonia.taitz

PROTECTIVE SEALS SOLUTIONS
apsauginių plombų sprendima

www.vertybiusauga.lt

Turizmo informacija (apgyvendinimo, maitinimo ir kitos paslaugos)
Tourist Information (accommodation, catering and other services)

VILNIAUS TURIZMO INFORMACIJOS CENTRAS
VILNIUS TOURIST INFORMATION CENTRE
Vilniaus g. 22, Vilnius
www.vilnius-tourism.lt

KAUNO TURIZMO INFORMACIJOS CENTRAS
KAUNAS TOURIST INFORMATION CENTRE
Laisvės al. 36, Kaunas
www.kaunastic.lt

KĖDAINIŲ TURIZMO INFORMACIJOS CENTRAS
KĖDAINIAI TOURIST INFORMATION CENTRE
Didžiosios Rinkos a. 6, Kėdainiai
www.visitkedainiai.lt

ŠIAULIŲ TURIZMO INFORMACIJOS CENTRAS
ŠIAULIAI VILNIUS TOURIST INFORMATION CENTRE
Vilniaus g. 213, Šiauliai
www.tic.siauliai.lt

JONIŠKIO TURIZMO IR VERSLO INFORMACIJOS CENTRAS
JONIŠKIS TOURIST INFORMATION CENTRE
Žemaičių g. 9, Joniškis
www.jvic.lt

LEIDINĮ REKOMENDUOJA / THE PUBLICATION IS RECOMMENDED BY:

VALSTYBINIS TURIZMO DEPARTAMENTAS PRIE ŪKIO MININTERIJOS

STATE DEPARTMENT OF TOURISM UNDER THE MINISTRY OF ECONOMY

www.lithuania.travel

KULTŪROS PAVELDO DEPARTAMENTAS PRIE KULTŪROS MINISTERIJOS

DEPARTMENT OF CULTURAL HERITAGE UNDER THE MINISTRY OF CULTURE

www.kpd.lt

EUROPOS ŽYDŲ KULTŪROS IR PAVELDO APSAUGOS IR POPULIARINIMO ASOCIACIJA

EUROPEAN ASSOCIATION FOR THE PRESERVATION AND PROMOTION OF JEWISH CULTURE AND HERITAGE (AEPJ)

www.jewisheritage.org

LIETUVOS ŽYDŲ BENDRUOMENĖ

JEWISH COMMUNITY OF LITHUANIA

www.lzb.lt

Leidinį parengė VšĮ „Turizmo plėtros institutas“
This publication was prepared by the public company “Turizmo plėtros institutas”.

Fotografijų autoriai / Photographed by:
R. Janulaitis, K. Kasputis, E. Levin, V. Petrikėnas, V. Praporščikas

Tekstai / Text by: **R. Andrulienė, T. Lapienis, V. Toleikis**

Ne pardavimui / Not for sale